

# Restaurování varhan ve farním kostele sv. Petra a Pavla v Liticích

Při výjezdu z Plzně směrem na jih nás vyprovází štíhlá střecha věže litického kostela, která se zdvihá na návrší nad obcí, jako prst vztyčený k nebi. Kostel sv. Petra a Pavla v Liticích patří mezi nejvýznamnější církevní stavby na území města Plzně. Jeho stav byl koncem 20. století velmi neuspokojivý, měl narušenou statiku včetně krovu. Od roku 1996 se o kostel stará Koinonia Jan Křtitel a postupně jej obnovuje. Podle posledních průzkumů, prováděných v průběhu zevrubné opravy exteriéru kostela, byl kostel postaven v první polovině 14. století, na místě starší kamenné sakrální stavby. Materiál na stavbu gotického kostela, který vznikl za posledních Přemyslovců, použili stavitelé právě z této původní románské stavby. V severní stěně kostela jsme mohli před nanesením nové omítky spatřit i zbytky zdí s figurální výzdobou. Mimořádně cenný je i gotický portál v severní stěně kostela. Dnes se téměř celý vnějšek kostela může pyšnit novou bílou omítkou.

Také zařízení kostela je velmi hodnotné. Hlavní oltář z r. 1600, boční oltáře přenesené z klášterního kostela v Chotěšově, raně barokní kazatelna a další.

Hodnotné jsou i jednoduše provedené varhany s pedálem, které byly v minulosti zapsány do Ústředního seznamu kulturních památek ČR. Nejsou sice tak staré jako většina ostatního zařízení kostela, jsou ale zajímavé a kvalitně postavené. Postavili je bratři Josef a Ignác Müllerové z Chebu v r. 1833, jak dokládá i tento zápis zachovaný v hracím stole: „Im Jahr 1833 wurde die Orgel von Gebrüder Müller aus Eger erbaut ..... den 27. März 1833“. Nástroj se nedochoval v původním stavu, byl v průběhu času upravován a opravován, nejzásadněji v r. 1896 pravděpodobně Christophem Müllerem nebo jiným varhanářem z jeho okruhu. Nejspíše v té době došlo k dispozičním změnám, úpravě hracího stolu, zásahu do mechanické traktury, výměně manuálové klaviatury a manubrií. Varhanář Christoph Müller z Ústí nad Labem u Mariánských Lázní neměl s varhanářskou rodinou Müllerů z Chebu kromě jména nic společného.

V letech 2006-7 nástroj vyčistil a zprovoznil italský varhanář a restaurátor Giovanni Pradella za spolupráce Koinonie. Tento přední italský varhanář a restaurátor varhan je členem tohoto společenství a často i s rodinou do Litic zajíždí.

Sluší se říci několik slov o stavitelích litických varhan. Bratři Ignác a Josef Müllerové byli dva ze čtyř synů varha-

náře Antonína Müllera. Všichni čtyři bratři působili jako varhanáři. Bratři Ignác a Josef pracovali nějaký čas spolu, někdy se podepisovali jako Gebrüder Müller bürgl. Orgel und Fortepianobauer in Eger. Ostatní bratři jim zřejmě pomáhali, jak svědčí i zápis na tónovém ventilu litických varhan: „Littizer Pfarr Bischofsorgel / Eger Müller Anton 1833“. Josef a Ignác spolu postavili několik nástrojů, dodnes se dochovaly varhany ve Skalné na Chebsku a v Touškově Vsi na Plzeňsku. Brzy po svatbě Josefa v r. 1833 spolupráce s Ignácem skončila a začali pracovat každý zvlášť. Od Ignáce se do dneška dochovaly v západních Čechách troje varhany, od Josefa pak velmi zdařilé nástroje v evangelickém kostele v Mariánských Lázních, v kostele Narození sv. Jana Křtitele ve Valči a v Lubenci na Karlovarsku. Je nutno dodat, že Josef Müller si zachoval po rozchodu s bratrem Ignácem původní styl stavby varhan, zatímco Ignác stavěl své nástroje robustní a těžkopádné.

Litické varhany nejsou nijak velké, mají 6 rejstříků v manuálu a 2 rejstříky v pedálu. Po sejmutí novodobého nátěru hracího stolu nad manubrii se objevily původní štítky označení rejstříků. Podle nich byla dispozice následující (v závorkách jsou uvedeny předpokládané stopové délky):

Manuál:

BORDUN (8')

PRINCIPAL (4')

COPLFLAUTO (4')

QUINT (2 2/3')

OCTAVA (2')

MIXTURA (4x)

Pedál:

VIOLONBASS (8')

OCTAVBASS (4')

Při zromantizování dispozice varhan byla Mixtura nahrazena Principalem 8' a Copflauto Salicionalem 8'. Ostatní rejstříky zůstaly z větší části původní.

Klasický tónový rozsah manuálu C- c3 má již chromatickou velkou oktávu, zatímco tónový rozsah pedálu je ještě barokní C-a, repetující, s krátkou velkou oktávou. Měch není původní, nad ním byly umístěny jako zákryty desky z velkých klínových měchů, pravděpodobně původních z těchto varhan.

Nástroj je zabudován do jednoduché pozdně barokní skříně postavené uprostřed kůru. Pedálová vzdušnice je umístěna těsně za skříní varhan. Prospekt se skládá z pěti pišťalových polí osazených nepůvodními zinkovými pišťalami Oktávy 4'. V řezbách nad prospektovými pišťalami s rostlinnými motivy nalezneme náznaky akantu. Koruny pišťalových

věží jsou osazeny staršími, barokními soškami andělů a sochami světců. Původní nátěr skříně se nedochoval.

V roce 2007 nabídl varhanář G. Pradella zrestaurovat varhanní stroje litických varhan. Náklady hradí anonymní dárci ze společenství Koinonia. Po vyřízení potřebné restaurátorské licence pro ČR započala příprava na restaurování.

Byl prozkoumán téměř identický nástroj bratří Müllerů v kostele sv. Markéty v Touškově Vsi postavený v r. 1832, který okolo r. 1900 přestavěl varhanář Christof Müller. Hrací stůl včetně manuálu a manubrií zůstaly zde bohudík originální. Také prohlídka a proměření menzur některých rejstříků varhan ve Skalné, Valči a Lubenci bylo užitečné k získání poznatků o způsobu stavby varhan v Liticích a k jejich restaurování. V evangelickém kostele v Mariánských Lázních se zase dochovaly původní krásné klínové měchy, inspirace pro rekonstrukci měchů litických.

Kam dnes pokročilo restaurování varhan? Varhanní stroje byly odvezeny do varhanářské dílny G. Pradelly v severní Itálii, zatímco skřín varhan zrestaurovali čeští restaurátoři. Opatřili ji novými podkladovými nátěry a fládrováním, podle domluvy odborníků na základě detailního průzkumu a sond. Také řezby a sochy na korunách varhanní skříně byly již zrestaurovány.

Měl jsem příležitost zúčastnit se kontrolního dne restaurování varhanních strojů ve varhanářské dílně G. Pradelly ve městě Sondrio v Itálii v říjnu letošního roku. Varhanář nás zde seznámil se zařízením dílny a technologickými postupy varhanářských prací, s možnostmi jeho firmy i se spoluprací s Technickou univerzitou v Miláně. V hlavní restaurátorské dílně pak následovala kontrola současného stavu rozpracovanosti jednotlivých částí litických varhan. Zároveň jsme diskutovali s restaurátorem o zamýšlených technologických krocích k dokončení restaurátorského díla.

Měli jsme také možnost si prohlédnout a poslechnout troje historické varhany, které G. Pradella restauroval, nejstarší z r. 1519, které r. 1589 revidoval slavný italský varhanář Antegnati. Varhanář se oprávněně pochlubil i svými varhanami z r. 2007, které jsou využívány k autentickým nahrávkám hudby 18. století.

Věříme, že se restaurování litických varhan v krátké době podaří ke všeobecné spokojenosti a budeme moci obdivovat dílo chebských varhanářů v plné jeho původní kráse zvuku. Litické varhany jsou zaručeně v povolání rukou.

Jiří Reindl